

L'herba fetgera

Anemone hepatica L.

Fitxa

Anna B. Galera Serran

Biòloga

FITXA TÈCNICA

Nom científic: *Anemone hepatica* L. / *Hepatica nobilis* Miller

Nom comú: hepàtica, herba fetgera, viola de llop, viola de pastor

Sistemàtica: div. *Spermatophyta*, subdiv. *Magnoliophytina* (angiospermes), cl. *magnoliatae* (dicotiledònies), fam. *ranunculaceae*

Museu de Granollers: Núm. inv. 10.083

Nombre d'exemplars: 3

Localitat: Puigsagordi, Centelles (Osona)

Altitud: 1.003 m

Herba fetgera (*Anemone hepatica* L.) en floració. (Fotografia: Xavier Font)

SISTEMÀTICA

Dins de la família de les ranunculàcies hi ha el gènere *Anemone* i una de les seves espècies és l'*Anemone hepatica* L., tot i que de vegades es pot trobar en alguns llibres amb el nom d'*Hepatica nobilis*. Això es deu al fet que alguns autors consideren que aquesta planta és prou diferent per crear un gènere a part de les anemones; aquest nou gènere seria el de les hepàtiques, amb una única espècie que seria *Hepatica nobilis*. Altres autors consideren que les diferències d'aquesta planta amb la resta d'espècies del gènere *Anemone* no són prou notables per crear un nou gènere a part.

La base d'aquesta diferenciació es troba en la variació d'algunes característiques morfològiques: les anemones tenen les bràctees grosses i dividides, mentre que les hepàtiques les tenen petites i enteres; a més, aquestes estan just per sota del perigoni i les de les anemones es troben molt més avall; les peces que formen el periant són peces sepaloides a les anemones i peces petaloides a les hepàtiques.

Depenent de si es consulta un autor o un altre es pot trobar aquesta planta amb un dels dos noms esmentats, fins i tot dins l'àmbit botànic són indistintament utilitzats ambdós noms.

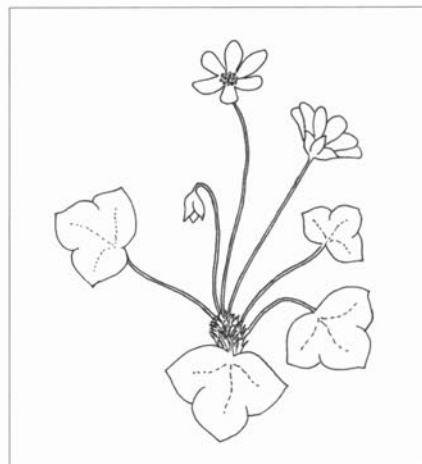
DESCRIPCIÓ MORFOLÒGICA

L'herba fetgera és una planta herbàcia perenne que no supera un pam d'alçada. Neix d'un rizoma subterrani i és una planta acau-

lescent, és a dir, que té la tija tan curta que sembla que no en tingui.

Les fulles, disposades en roseta basal, són coriàcies, tomentoses i tenen tres lòbuls (trilobulades) enters iguals amb taques blanques difuminades a l'anvers i de color porpra al revers. Es troben sostingudes per un llarg pecíol.

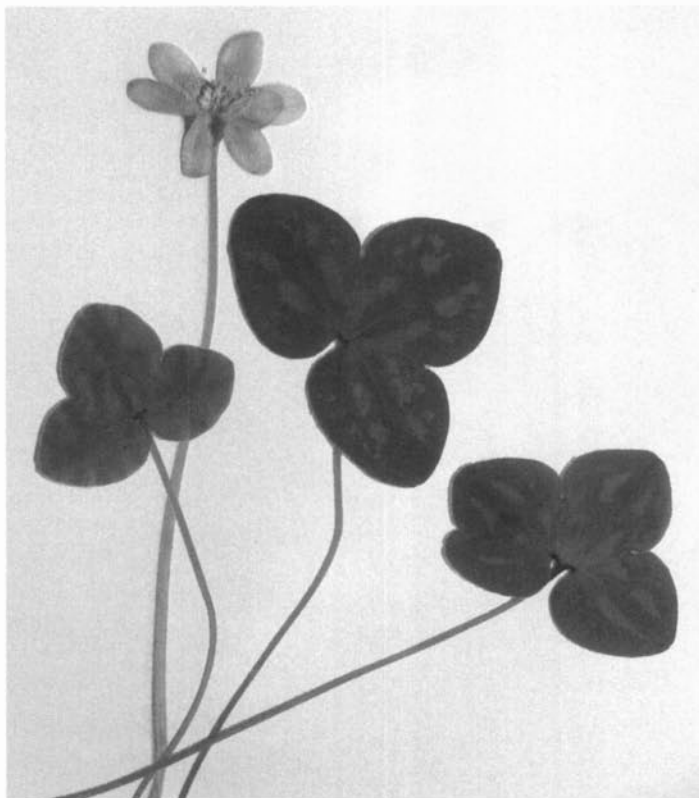
Les flors són actinomorfes, de 10 a 25 mm, es troben solitàries i neixen de la soca, amb unes llargues tiges. No solen posseir esperons. Tenen un involucre de tres bràctees enteres, immediates a la flor (sota el perigoni), que simulen sèpals. Els tèpals, de sis a set, tenen un delicat color blau, a vegades molt clar, quasi blanc. L'ovari és súper (hipògina) amb nombrosos pistils i l'estil no és plomós. Els carpels lliures són tomentosos i tenen el bec curt. Els fruits són molt petits. Es tracta de fruits secs i indehiscents, és a dir, que no s'obriran.

Anemone hepatica L.
(Dibuix: Anna B. Galera)

Forma vital: hemicriptòfit rosulat (planta herbàcia amb les gemmes persistents situades arran de terra).

Fitogeografia: l'hepàtica es troba dins el reialme holàrtic, que comprèn totes les terres temperades i fredes de l'hemisferi boreal.

Plec de
l'herbari
del Museu
de Granollers.
(Núm. inv.
10.083)
(Fotografia:
Pere
Cornellas)

DISTRIBUCIÓ

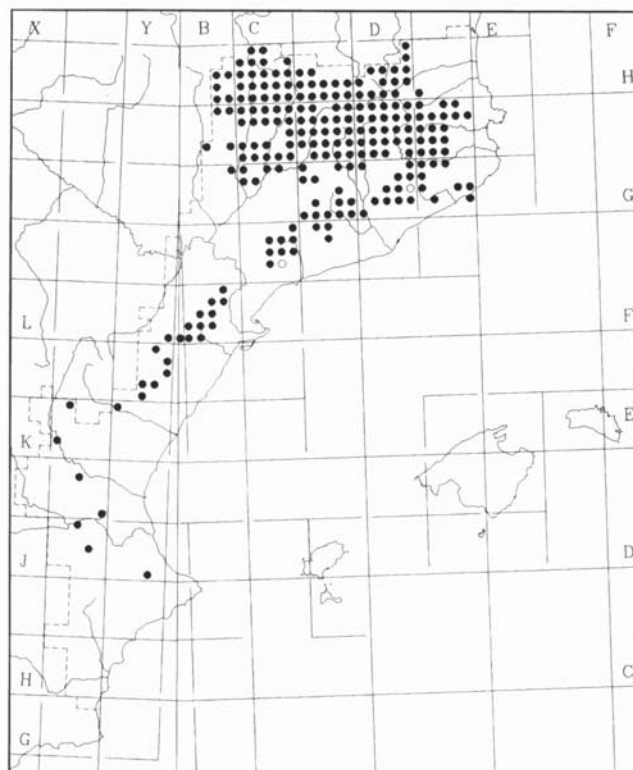
Creix als boscos humits i obacs de la muntanya mitjana de tots els Pirineus i la serralada Cantàbrica, a les muntanyes de Catalunya, a les que separen Aragó de València, en moltes de Castella, etc., però es fa rara de trobar vers el sud i l'oest, i no se'n troba cap exemplar a Galícia ni Portugal.

Als territoris catalans es pot localitzar dins de la zona compresa des de la Vall d'Aran i la Baixa Ribagorça fins al Vallespir i a l'Alt Empordà. A Osona i el Moianès, del Bages i del Baix Solsonès a l'Anoia. A la serralada Prelitoral, inclòs el Montseny, de les Guilleries a Montserrat i a la Litoral, del Gironès al Montnegre. De nord a sud es va fent escassa, de Montserrat als Ports de Beseit. Als territoris valencians es troba des dels Ports de Morella a Penyalgosa, als Serrans i a la Vall de Cofrents.

Es troba en altituds que varien des de 100 fins a 2.200 m per sobre el nivell del mar. Principalment a l'estatge muntà, però també al subalpí i a la part més plujosa de la regió mediterrània. Prefereix els terrenys calcaris dins els boscos caducifolis de roures, faigs i alzines. Forma part de les comunitats vegetals següents: la classe *Quercio-Fagetea*, la classe *Vaccinio-Piceetea* i l'aliança *Quercion ilicis*.

FLORACIÓ I RECOL·LECCIÓ

Segons les temperatures de les diverses localitats de procedència, la floració es produeix cap a la primavera, tot i que la majoria de vegades comença a florir al gener.

Mapa de distribució d'*Anemone hepatica* L. als Països Catalans.
(Font: *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans*,
ORCA vol. 4)

La part més utilitzada amb finalitat terapèutica són les fulles, que es recol·lecten entre març i setembre. Sempre s'ha de fer amb molt de compte, perquè la planta en estat fresc és vesicant, és a dir, que produeix butllofes en contacte directe amb la pell.

COMPOSICIÓ

Els principis actius d'aquesta planta són: l'anemonina, l'anemonol, l'hepatotrilobina, l'emulsina i els saponòsids. Dins de la família de les ranunculàcies, els gèneres dels ranuncles, les anèmones, les clemàtides i els hel·lebors tenen com a principi irritant un glucòsid, la ranunculina. Per hidròlisi, aquesta molècula es degrada en una lactona irritant, la protoanemonina, que s'inactiva per la seva dimerització espon-

tània en anemonina; això explica la relativa innocuïtat de les plantes seques.

ACCIÓ TERAPÈUTICA

L'herba fetgera és una planta poc estudiada. Des d'antic se li ha atribuït un efecte protector i estimulant del funcionament hepàtic, seguint la teoria de les signatures pel color carnós del revés de les fulles, així com per la seva forma trilobulada.

Aquesta acció no ha estat comprovada científicament fins ara; tot i així els estudis sobre aquesta planta segueixen sent poc nombrosos. Alguns d'aquests estudis indiquen que l'aplicació de la lactona protoanemonina comporta determinats riscos, com ara irritacions severes amb formació de

Grup de peus florits d'*Anemone hepatica* L. (Fotografia: Xavier Font)

pústules a la pell i a les mucoses. Per aquest motiu alguns professionals consideren que mentre el tractament no ho exigeixi, i considerant els riscos, l'aplicació terapèutica de preparats amb protoanemonina no està justificada (Blumenthal, 1998).

ETNOBOTÀNICA

En el recull d'entrevistes fetes a la zona de la vall del Tenes per la farmacèutica M. Àngels Bonet (BONET, 1993), en les quals es consultaven persones residents en aquesta zona sobre diverses plantes i els seus usos populars, trobem que molts dels entrevistats coneixien i podien identificar l'herba fetgera. La majoria d'aquestes persones sabien que aquesta planta era bona per al fetge i alguns tenien familiars que havien millorat els seus problemes hepàtics després de seguir tractaments on s'inclouia l'herba fetgera.

Aquestes dades indiquen que tot i desconèixer el funcionament fisiològic dels principis actius inclosos a la planta, els enquestats la coneixien i l'aplicaven com a reparadora hepàtica des d'antic i ho seguien fent actualment.

PREPARACIONS

És important tenir en compte que no s'ha d'ingerir mai la planta en estat fresc perquè pot arribar a produir gastroenteritis.

Infusió

S'ha d'escalfar un litre d'aigua fins que arribi al punt d'ebullició. Es posen en un recipient de 30 a 60 grams de fulles seques, s'hi afegeix l'aigua bullint i es deixa reposar 10 minuts. Se n'han de beure de tres a quatre tasses al dia.

Maceració

Segons el coneixement popular, és la millor forma d'utilitzar aquesta planta. Es poden macerar trenta grams de fulles seques en un litre d'aigua o vi durant dotze hores. També es pot deixar tota una nit a temperatura ambient i prendre-la l'endemà en dejú. Es recomana prendre'n de dues a tres tasses diàries endolcides amb mel.

Compreses

Amarades en el líquid resultant de la maceració, s'apliquen sobre la zona de pell afectada. Solen ser bones guaridores de ferides, furúncols i èczemes.

BIBLIOGRAFIA

- BLUMENTHAL et al. (1998): *The Complete German Commission E Monographs. Therapeutic Guide to Herbal Medicines*. Ed. American Botanical Council. Boston.
- BOLÒS, O. de; VIGO, J. (1984-1995): *Flora dels Països Catalans*. Vol. I a III. Ed. Barcino. Barcelona.
- BOLÒS, O. de; VIGO, J.; MASSALLES, R. M.; NINOT, J. (1993): *Flora manual dels Països Catalans*. (2a ed.) Ed. Pòrtic, Barcelona.
- BOLÒS, O. de; FONT, X.; PONS, X. (a cura de) (1994): *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans*. ORCA Vol. 4, IEC, Barcelona.
- BONET, M. A. (1993): *Etnobotànica de la Vall del Tenes (Vallès Oriental)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- BRUNETON, J. (2001): *Plantas tóxicas. Vegetales peligrosos para el hombre y los animales*. Ed. Acribia. Saragossa.
- MASSALLES, R.; CARRERAS, J.; FARRÀS, A.; NINOT, J. (1988): *Història natural dels Països Catalans*. Vol. 6: «Plantes superiors». GEC, Barcelona.

Adreces electròniques consultades:

- <http://plantasmedicinales.laislavirtual.com/plantascurativas.phtml>
- <http://homeoint.org/clarke/h/hepatica.htm>
- <http://www.fitoterapia.net/vademecum/plantas/301.html>